

է ուսման օգնականներուն (մուսալին) պաշտօններուն վրայ, որով բժշկական գործընկերներն հիւանդանոցի գարմանատուութիւնը ամենակատարեալ կերպով ըլլայ: Արքիէֆէֆէնիին հիւանդներուն դարմանատար Պ. Սիւլքը գաստատուին օգնական կարգէրէ, և Պ. Սիւլքը Բարանեան ալ վերայ գարմանատար Պ. Ս. Գարա խէօտարին: Սոնց երկուքն ալ Լիբանոնի բժշկական Գործընկերներէն աշակերտներէն են. և բժշկապետին կարգադրելով ընթերցման գաստատուներուն պաշտօնին ալ վրայ պիտի տանին, որոնց թիւը հիմա կրկնապատկել եղածի պէս է: Վանքարաւոր մարդիկ օգտակար գործերու վերատեսչութեան մէջ իրենց մը տայ տալանդը շուտով երեւան կը հասնեն. և ուսումն ու ուսուցման տեսիլութիւնը իւր արժանաւոր յարգը կ'ընդունին, և օգտատարութեան Խնքնակալին ասանկ մարդիկները պաշտօնի արժանացնելով իւր երկիրներուն երջանկութեամբ պատճառ կ'ըլլայ:

ԱՆԴՐՈՒՄՆԵՐ ԳՕԼԻՍ. 3 Կոնստանտնուպոլիս:

« Լիւնցեալ կիրակի Գալիպոլի յայն Լիւնցեալն նորոգութեանը պատճառաւ Տ. Երեմիայի Լիւնցեալն սկսեցան օգնելն ետքը սկսաւ պարագայներուն համեմատ ճառ մը խօսիլ որուն վերջը խօսքը մեր Վեհափառ և առաքաւորութիւնը կալին վրայ բերելով անոր իր հպատակներուն ընդդէմ բարեբարութիւնները երկարորէն յիշեցուց ներկայ գտնուած ժողովրդեանը. և վերջը ընդհանուր աղօթք մը օգտատարութեան Խնքնակալին գործընկերները վերաբերեալ և կեանքին երկարութեանը համար ընելով եկեղեցին վերջացուց:

— Հատ ժամանակէ ի վեր Վեհափառ օգնելն Երեմիայի իրեն ետեւէն խնդրեցուն ձեռքէն կը փախչէր. նոյնպէս այժմեան կառավարիչ Վեհափառ փաշային նախորդներուն իրաւունք ու թափառ փաշաներուն օրովն ալ կը ջանար փախչիլ. բայց քաղաքէն 16 փարսան հեռու խառնուրդ անուն գիւղին մէջ այս երեւելի երեւոյթներէն կալանաւորութիւնը ի գործ դրուեցաւ:

— Արքայ Սիւլքի աղա Վաթիկոնը լրագրիս հրատարակելու պաշտօնէն հրաժեշտ տուած ըլլալուն, Արքային Գերագոյն ժողովը հրաման ըրաւ որ առ ժամ լրագրիս շարունակութիւնը չի դադարելու համար հրատարակենք. ասոր համար օրին հանելու մօք ստիպաւ հրատարակելու թէ որ Զարգի ընթերցողներին պակասութիւն մըն ալ տեսնան այս թերթին մէջ, ներողութիւն ըրան. թէ որ յատկանայ մեզի, կարելի է որ պէտք եղած միջոցներուն հոգ տանելու աշխատենք:

ԱՐՏԱՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱՒԱ. Փարիզ 1 նոյեմբեր: Երեկ 31 հոկտեմբեր, ժամը հինգին օրէնսդիր ժողովին նախագահը կարգաւ տուաւ հասարակապետութեան նախագահ Երեմիայի Պոնապարտին իրեն խրկած պատգամաւորութեան թուղթը, որով կ'ուզէր իմացընել ժողովին թէ ինչ միտքով ըրած է հասարակապետութեան պաշտօնատերանց փոխադարձութիւնը: Այս թուղթը, կ'ըսէ Գալիպոլի, որչափ որ նախագահին դիտաւորութեան ինչ ըլլալը կը յայտնէր ալ նէ, ժողովին արձակման ատենը եղաւ ժողովականներէն որ տարակոյսի մէջ էին, և կ'ըսէին իրարու թէ փետրուարի 24-էն ի վեր Գալիպոլի մէջ եղածներուն բոլորն ալ նոր ու վարմանը պատճառաւ են:

— Այս անգամ նոր ընտրուած պաշտօնատարներուն անունը և պաշտօններին ասանկ կը ցըցուէն Դիւլիֆօ օրագրին կարգէ դուրս մէկ յաւելուածը:

Պատերազմի շրջանը զօրապետը: Լիւրաքին գործող Սիւլքիւլ: Երեքին գործող Պոնապարտ (Երեմիայի): Լիւրաքութեան Սիւլքի: Լիւրաքի Սիւլք (Երեմիայ): Հասարակապետութեան Պոնապարտ: Այս անգամ իւրաքանչիւրը և երկրորդ որոշուէ թուական: Հասարակապետ կրթութեան Սիւլքի: Գալիպոլի զօրութեան երրորդ ծովապետ Սիւլքի Տէֆօսէ:

— Պ. Սիւլքիւլ քանի որ հոն չէ, Պ. Տէֆօսէ արտաքին գործող վերատեսչութիւն պիտի կատարէ: — Այս յիշուած մարդիկներուն բոլորն ալ ժողովին իշխանութեանը հարգը են:

— Արքային ժողովին անգամներէն ետքը զօրապետ առանձին բարձրագոյն ժողով մը պիտի կազմեն պատերազմի վերաբերեալ գործող համար: Այս ժողովին անգամները հասարակապետութեան նախագահը պիտի ընտրէ. և ասոնց ալ նախագահը պատերազմի պաշտօնէն պիտի ըլլայ:

Այս ժողովը պիտի բաղկանայ տասնը վեց գունդի զօրապետներէ, չորսը հետեւեալ զօրաց, չորսը ձիաւոր զօրաց, չորսը թիգանօղ ձիաւոր զօրաց, չորսն ալ զինուորական ճարտարապետութեան հինգ խումբի զօրապետներէ, որոնց երկուքը հետեւեալ զօրաց զօրապետներէն պիտի ըլլան. մէկ զինուորական զօրապետութեան խորհրդակցին. մէկ զինուորական ոստիկանէ և մէկ զօրքի բժշկապետէ: Արքային ժողովին անգամ զօրապետները կարող պիտի ըլլան այս ժողովին անգամ ըլլալ: Այս ժողովին անգամներուն յատկացեալ ժամանակին տեսչութիւնը երկու տարի պիտի ըլլայ:

— Բաւի օրագրին 29 հոկտեմբեր թուոյն մէջ կը կարգանք: Երեկ հասարակապետութեան նախագահին կողմէ Երեմիայի պաշտօնը մոնաքաւ ատենը խեղճ կրկն մը օրոքմէն աղաղակաւ ձիւրուն առնելն ինկաւ. բայց պահպանները ետ քաշելով չի թողուցին որ ներս մտնայ. այսու ամենայնիւ կ'ընէ ձայնը չի կորցնէ ու կ'աղաչէր որ նախագահին ներկայանայ. . . .

Նախագահը կառքէն իջնալու ատեն ըստելով կրկնաւոր աղաղակ, հրաման ըրաւ որ դէմը բերեն: Երբոր ներկայացաւ, իսկոյն նախագահին ոտքը ինկաւ, բայց դէմը ան եղաւ որ չէր կրնար գոնէ բառ մը արտասանել: Հաղիւ սոքի վրայ հանեց նախագահը այս կինը, ու քաղցրութեամբ տեղեկանալ ուղեղնոր անոր յուսահատ աղաղակին պատճառը: Են ատեն կ'ընէ իմացուց Լուի Նաբոլէոնին թէ իր անունին կ'ուզէ անուն տալ յունիսի խռովութեան պատճառներէն սեպուելով Գեղեցիկ կողմին նաւակամութեամբ կենալու դատաւարութեան: և կ'աղաչէր որ օղին աղաւթութեանը շնորհը ընէ:

Նախագահը հարցուց այս կնոջ, թէ աղաղակաւ որ ըլլայ, կրնայ արդեօք իր ապրուստը ճարել:

Ինչ ըսել է, կ'ըսէ կինը. իր հայրը պատուաւոր ու աշխատասէր մարդ մըն է, նոյնպէս և իր եղբայրներն ալ: Ինքը սխալման վիճակի մէջ ըլլալուն ասանկ ետ մնաց, բայց ես վ տահ էմ որ այսուհետեւ բարի օրինակներու հետեւող ըլլայ:

Նախագահը խոստացաւ կնոջ թէ խնդիրքը ընդունելի եղած է, և իսկոյն անձամբ անձին գրեց

հասարակապետութեան հոգաբարձու Պ. Վիկթոր Պոնապարտին որ իսկոյն հրաման ընէ Կառուին աղաւթութեանը: Երեւ ռաբաթութեանը լալով ու նախագահը օրհնելով եղաւ դուրս, ու այստեւարանը գիտող բազմաթիւ վկայներուն կ'ըսէր: Արքիէֆէֆէն ես թէ հասարակապետութեան նախագահը իմ արցունքներէս ի դուք պիտի շարժի, և իմ զաւակս նորէն ձեռքը պիտի հասցունէ:

ԱՆԴՐՈՒՄ: Ընտու 30 հոկտեմբեր: Կառաւարութիւնը և հասարակութիւնը միշտ արտաքին գործառնութեանը վրայով կ'ընթացին. ըսել է որ երկրին վիճակը մի և նոյն է:

— Բօլէօայի հիւանդութիւնը բաւական ուժ ունի տակաւին Վանթառի մէկ մասին մէջը. որ Կերտան Բուրթ կը կոչուի, Գլյան գետին մօտէրը: Աւտոլութեան ժողովը Վեհափառ Թագաւորին պաշտօնը չի գալու ու հոն չի բնակելու խորհուրդ տալէն ետեւ ալ ուրիշ քանի մը միջոց բանեցուց, բայց այսու ամենայնիւ քիչ մը շփոթած է:

— Կը վախճուի որ Բուլանայի հիւանդային կողմը մը նոյեմբերի հինգին խռովութիւնը չի նորոգի, ուրովհետեւ այս օրը նշանաւոր է: Հրաման եղաւ որ հետեւեալ երկուշաբթի օրը ձիաւոր զօրաց երեւելի խումբ մը խրկուի հոն, տեղւոյն կառավարութեանը օգնելու: Փոփոխ մեծ զայրացում մը ըլլալով հոն, կ'ուզեն որ հանդիսական թափօրին գործադրութիւնը ետ մնայ:

ԱՆՍՊՐԻՒՄ: Հունգարիայի կառավարութեանը վրայք եղած առաջարկութեանը հասկնալով սա է որ, ասկէ ետեւ այս թագաւորութիւնն ալ ընդհանուր Գերմանիան կառավարելը սահմանադրութեանը համեմատ պիտի կառավարվի. այսինքն Հունգարիայի մէջ եղած բոլոր զանազան ազգերը ու ցեղերը քաղաքական իրաւամբք հաւասար պիտի ըլլան իրարու:

Ենոր համար Հունգարացուց չի պիտի տրվի աւանակ մասնաւոր արտօնութիւններ, որ Գերմանիայի տէրութեան միւս հարստակ ու խռովութիւն չի հանող ժողովուրդներուն դպի. ընդհանուր կըն, Հունգարիայի հին սահմանադրութիւնն ալ ետ առնուած կը համարուի խռովութիւն հանելուն համար, ու փոխորէն մասնաւոր օրէնք մը (սպառնալի) պիտի դրվի անոր:

Այս առաջարկութեանը մէջ, Հունգարացուց քով, Խաւթիսին ու Երեւոյնները ու Թրանսիլվանիայիներն ալ անկախ ժողովուրդներ սեպուած են. Սերբիայի Կոնստանտինով Կոնստանտինով համար ալ կ'ըսեն որ ան ալ ուրիշ երկրի մը պիտի միանայ ու նմանապէս ան ալ Հունգարիայէն ազատ պիտի ըլլայ:

ԱՐՏԱՐԻՒՄ: Վանապ անուն շոգնետուով Ընտրուցն եկած լուրերը միջեւ ըստ լատինացուց 17 հոկտեմբերի կը հասնին: Ընտրուցն իմացուեցաւ որ Վիսցեալ նահանգներուն կառավարութիւնը հրաւարտակ մը հաներ է, որով 1850 յունվար մէկէն քաղաքները անգղիական դրօշակով եկած բոլոր Երեւոյնի նաւերը կարող պիտի ըլլան Երեւոյնի նաւահանգիստները մոնելու ամբողջացի նաւերուն վերաբաւ տրոյց համեմատ տուրք տալով: Այս հրաւարտակը գրգռող պատճառը Երեւոյնի նաւական օրինաց չափաւորութիւնն է, որ մօտերս կատարուեցաւ:

Վանապայէն եկած ցաւալի լուրերէն կ'իմանանք որ Վանքիւլի մէջ ժողովուրդը գրգռուողներ եղեր է որ

թիւն: Այս ալ կը սորվի ամէն վաճառական իր և ուրիշ աղաքներուն առեւտրական օրէնքները, իրաւունքը ու արտօնութիւնները. առեւտրական գաւառներ ու ծանր խնդիրներուն մէջ, և մանաւանդ աղքատ իրաւանցը (առօստէ ժան) վրայ դատաւանքը ընելու և վճիռ տալու կարող կ'ըլլայ:

Թ. Վաթիկոն և օտար գործութիւն. (Երեւոյնի քոնստանտին) վաճառական մարդը ընկերութեան մէջ պիտուական ու գործունեայ անդամ մը ըլլալուն, հարկաւ աղքատին կամ քաղաքական ժողովներուն մէջ պիտի մտնէ ելլէ, պատուաւոր և գիտուն մարդաց հետ տեսնուի, անոնց խօսածին

պատասխան տայ առնէ, ուստի ի հարկէ ինք ալ կրթեալ ու գիտուն պիտի ըլլայ, այսինքն վաճառականը պէտք է որ պատմաբան ու գրագետ ալ ըլլայ. անոր համար հիմակու վաճառականական գործընկերուն մէջ աղքատին և օտար գործութիւնն ալ վաճառականի մը ուսմանց հարկաւոր մէկ մասը սեպուած է:

Թ. Վանքիւլութիւն և բնաբաւութիւն: Վաճառականը պէտք է որ այս երկու կարեւոր ուսմանց ըսկըրբուներէն ալ սորվի, որով կարող ըլլայ, վաճառքներուն գոյները նիւթերը բաղադրութիւնները անոնց վրայ յօք եղած խորագրութիւնները հասկնայ, անոնց ամէն մէկին պահուելու կերպերը սորվի, գիներնուն սղուութիւնն ու աժանութիւնը դատելու կարող ըլլայ, և այլն:

Թ. Վանքիւլութիւն: Վաճառականը պէտք է որ քիչ մըն ալ բնաբաւ տուած (նաթիւնաւոր) ըլլայ, որով ոչ միայն առնելու ծախելու նիւթեր

ըր գիտնայ, այլ և անոնք ռուբլէ կը բուսնին, անոնց ռո տեսակը աղէկ է, յատկութիւններն ինչ է, ինչ բանի կը գործածուին և այլն, գիտնայ:

Թ. Վիտուութիւն փոխանակարոյ և գրամափոխութեան (լաշանք): Այս գիտութիւններով ալ վաճառականը կարող կ'ըլլայ իր մատակարարած ու ընդունած փոխանակարոյ կորուստը ու վնասակը կարգաւոր հաշիւներով գտնալ, առաւ ու տուած գրամաներուն արժողութիւնը հասկնալ, ամէն մէկ վաճառատնիցէն մէջ անոնց ճիշդ գինը սորվելով շահով ալ առնել, և այլն:

Թ. Համարողութիւն և տոմարադիտութիւն: Համարողութիւնն ու տոմարադիտութիւնն ալ վաճառականը կարող կ'ըլլայ, խորհած գործերուն թէ բարոյական և

թէ նիւթական միջոցները չափելու, այն խորհուրդներուն կատարմանը պէտք եղած գրամապլանն ու ժամանակը որոշելու. կարծ խօքով, այս գիտութիւնն է որ վաճառականը իր գործերը կը խորհի, կը կատարէ կամ կատարել կուտայ:

Տօմարադիտութիւնով ալ վաճառականը կարող կ'ըլլայ կարգաւոր հաշիւներու միջոցով առեւտրական անուն մէկ գործողութիւնները գրի տակ առնելու, որոնց յիշատակը անկորուստ մնալով իր վիճակը իրեն կը ծանցուեն և ուրիշ նոր գործողութիւններուն ձեռք զարնելու կամ չի զարնելու իրեն առաջնորդ մը կամ խրատատու մը կ'ըլլան:

Վաճառականի մը պէտք եղած ուսմանցը վրայ այսչափ երկար խօսելուս պատճառը ուրիշ բան չէ, այլ

1 Այս երկու կարգ հմտութիւնները ոմանք շատ անգամ իրար կը շփոթեն, բայց իրարմէ վատ ունենին իրար հարկաւոր է: Համարողութիւնն ըսելով կ'իմանաւ անանկ խառն հմտութիւն մը որ տեսչութեան (առնիւնդաւոր) անտեսութեան (էքս

նօթի) և գանձական (ֆինանս) հմտութիւններէ կը բաղկանայ: Իսկ փոխադրութիւնն առեւտրական գործողութեանց յիշատակը կարգով արձանագրելու գործնական արհեստն է:

անդրադարձնող հայտարարութեան ենք, ամերիկացւոյ հետ միանայ. 1200 հոգիէն աւելի արդէն ամերիկացւոյ լուծը ընդունեն են:

ԱՅԳԱՅԻՆ

Ամենապատիւ սրբազան Պատրիարք հօր և ազգային Վերագոյն ժողովոյն խնդրոյն համեմատ հինգ արժանաւոր հոգեւորական լուծողներու բարձրագոյն դուռը պատուոյ նշաններ շնորհեց, և սրբազան Պատրիարք հօր ձեռքով խրկուեցաւ իւրաքանչիւր արժանաւոր անձանց, որք են՝

1. Սրբազան կաթողիկոս Լորեոյ:
2. Հոգեւորական Սրբազան վերատեսուչ Աղթամարայ:
3. Տ. Յակոբ Արքեպիսկոպոս Աւաջնորդ Տիգրանակերտի:
4. Տ. Վարդէլ ծայրագոյն Վարդապետ Աւաջնորդ Վանայ:
5. Տ. Ոսկան ծայրագոյն Վարդապետ Աւաջնորդ Բալուի:

— Շնորհապաշտ Տ. Յովսէփ ծայրագոյն Վարդապետը ժամանակէ մը ի վեր կուտինայի Աւաջնորդութեան հոգեւոր պաշտօնը իբրեւ փոխանորդ իր վարէր. այս օրերս նոյն տեղի ազգայնոց համար կամ հաճութեամբ խնդրելով և Սրբապաշտարար ազգային Հոգեւոր և Աշխատական ժողովներուն հաւանութեամբ յիշեալ քաղաքին Աւաջնորդութեան հոգեւորական պատիւը շնորհապաշտ Յովսէփ ծայրագոյն Վարդապետին տրուեցաւ, և նոյն պաշտաման արքունի հրովարտակն ու Պատուոյ նշանը ևս և Պատրիարքական կոնդակը Ն. Սրբութեան խրկուեցաւ:

— Արժանապատիւ Սերովբէ աղա մանասեանը որ բարձրագոյն դրան գիւտանին թարգմանութեան պաշտօնը վայելողներէն մէկն է, երկրորդ կարգի պատուոյ աստիճանը առաւ:

Նոյն պէս արժանապաշտ Ռուբէն աղա մանասեանը, որ ասկէ առաջ Փարիզի Օսմանեան գիւտանատան նախկին թարգմանիչ բարձրագոյն դրան գիւտանին մէջ թարգման կարգուեցաւ:

— Ի յարգիւ թիւ 16—173 թերթին միջոցաւ կատարուող խորհուրդի մէջ վարժարան մը շինուելիք և անոր պատճառաւ ալ Սամիկնեան անուամբ ընկերութիւն մը հաստատուելը ծանուցած ժամանակին խոստացեր էինք այս նիւթիս վրայօք ետքը երկար բարակ գրել. ահա հիմա կը կատարենք այն խոստմանքին, որն որ ընկերութեանը նախագահ սրբաշին պաշին կարապետեան Այրաւու եանց մեծապատիւ Յովհաննէս ազգային կողմէն մեղի խրկուած է:

ԱՅԳԱՅԻՆ ՅԱՌԱՋԱՆԻՄՈՒԹԻՒՆ

Ի ԿԵՍԵՐԻՆ

« Կատարած նմանութեան և ճարտարութեան առանց որոց ոչ սեանց ի կարիստեայ մարմէր հասանել, ոչ պատկերաց յերկրի նկարել և ոչ թեքեան այդպէս անկել յորհառ: »

ՊԱՐԹԵԼԵՍԻՆՈՒՄ ԿԵՍԻՆ ԿԵՍԻՆ

Հասարակական-ժողովրդական և արհեստագործական-ժողովրդական խորհուրդներու և խորհուրդներու միջոցով:

Կերտիւն. — Վարդապետական վարժարան — և անոր ուսման հարցանիւններ:

Բնաբան մը որուն միայն կարգացուիլը բաւական է ազգային մը, հայրենասիրի մը կամ ազգային և հայրենիքին յառաջդիմելը ցանկացող անձի մը մտքին երեւակայութեանը առջին խորհրդածութեան մեծամեծ դռներ և ասպարեզներ բանալու. այսպիսի բնաբանի մը կեանքի յառաջդիմութեան վերադարձութեանը տակը գրուելը կենսարարաց հայրենասիրութեան և ազգասիրութեան նախանշանն է և երանգուն ոգւոյն ծանօթ եղողներուն այնչափ յարմար կը թուի, որուն տեղը ուրիշ մը գրուիլը մինչեւ անյարմար կրնան դառնալ: Այսպիսի բնաբան մը ընդհանուր կերպով առնուած բոլոր ազգային համար ալ քիչ մը խորհրդածուիլը որչափ արդեօք եւս առաւել ցանկալի է բարեսէր անձանց. երբոր կը գտնանք թէ Յունաստանի մը ծաղկելուն պատճառը աս ըլլալով իմաստուն Նաւաբարիս մը զարմացուց, կամ կը գտնանք թէ ազգային գործի մը, գիւղի մը, քաղաքի մը, գաւառի մը, աշխարհի մը, վերջապէս բոլոր երկրի մը ծաղկելը ասկից կախումն ունի:

Երբոր անգամ մը աչքէ անցունենք բոլոր հոգեւորական երեսը գտնուած երկրները, կը գտնանք որ ոմանք երկար ժամանակէ ի վեր մի և նոյն վիճակի ունին ամէն բանի կողմէն, կամ յետադարձաց ընթացք մը. ուր ընդհանրապէս ոմանք յառաջ կարգացնելով մը մեծաւ գործունէութեամբ օր աւուր կը զարգանան կը պայծառանան, արհեստները կը ծաղկին, գիտութիւնները կը յառաջանան, և գիտես թէ ամէն մէկ գաւառ, քաղաք, գիւղ, թաղ, վերջապէս ամէն մէկ անհատ մարդիկ գեղեցիկ նախանշաւորութեամբ մը կամ երանգով մը վառուած, և իրարու գէժ ղրկած ամէն մէկը իրեն պարձանքներ եւեղցնելու կամ նորանոր գիւտերով և հմտութիւններով ուրիշներուն առջին իրեն յարգը ու պատիւը կրկնապատկելու ետեւէ է. որով և ամէն մարդ աշխոյժ մը առած անդադար կ'աշխատի և ամէն բան օրը կերպարանք մը կ'ըլլալու. առջի ըսած երկրներէն մէկը ընդհանուր ծուլութիւն մը կը տիրէ, իսկ ետքինին մէջ գործունէութեան, ժողովներէն, աշխույժ զան ուրիշ բան չենք կրնար տեսնել. որով ասոնք իրենց կեանքը գործունէութեամբ կը փայլեցունեն ու կ'երկարեն, իսկ մեկայնեք անգործութեամբ ժանգոտած կը կարճեն. մէկուն մէջ ամէն բան երթալով կը դիւրանայ և գիւրաւեցութիւնը որով և բարոյական ու մտաւորական զարգացումը կ'եւեռնայ միայն թէ աշխատուի, իսկ մեկայնեք մէջ ամէն բան իր բնական դժուարութեան և անկատարութեան մէջ կը մնայ, շատ կ'աշխատին ու քիչ կը շահին, ան ալ թէ որ աշխատող մը գտնուի:

Ար երկրները որ իրարու հետ հաղորդութիւն կամ մտաւորութիւն ունին միշտ իրարու նմանելու կամ իրարմէ ճարտար երեւնալու անխոնջ ջանք մը և փայլ մը ունին, երբոր օր ըստ օրէ իրար քայլ առ քայլ ի լաւն զարգացած կը տեսնեն. իսկ անոնք որ ծուլութեան, որով և հաստատութեան կողմէն իրար գտնուի են և ուրիշներուն ալ նայելու և անոնց մէջ գաղափար առնելու չեն անորժիր քայլ մըն ալ յառաջ երթալը չունին: Կատարած մեծամեծ տերութիւններուն եղած վիճակներուն մէջ մնալը, և նոր տերութիւններուն օր աւուր զարգանալն էր որ

1. Ըստ ստանկական աւակին թէ էլեւեթ ԿԵՍԻՆ

գրեթէ հիներուն ամէն ալ նորերուն ստորակ եղան. և քիչ մը հոգեւորութեան ճարն ալ ուսմանց և արուեստից մէջ անոնց հաւասար քայլ առնելու ջանք ընեն է: Երթեւեկութիւն շատ եղած երկրներուն մէջ յառաջդիմութիւնն ալ կ'ըսկրսի հոգի առնել և ամէնուն սրտին մէջը նախանշաւորութիւն մը կ'ըսկրսի տիրել: Նախկ երկրներուն համար կ'ըսենք ուր որ ամէն երկրէ և ամէն քաղաքէ մարդիկ կ'երթան ու կուգան:

Բաւական է որ ասանկ երկրի մը մէջ քանի մը քաղաք կամ քանի մը հոգի ծաղկեալները իրենց օրինակ առնելով կամ անոնց վրայ նախանշելով քիչ մը սկրսին յառաջանալ տարածուիլը գիւրիս է: Օրինակի համար, երբոր երկրի մը մէջ միեւն մէկ կամ լոկ քանի մը վաճառական կայ նէ՝ ան վաճառականները անփայլ կ'ըլլան, երբ որ իրենց բաւական ապրուստն ալ կը ծարեն. վասն զի միեւն ըլլալով նոյն երկրին պիտոյքը ճարողները միայն իրենք են և ամէն մարդ իրենց պիտի դիմէ, անոր համար ալ ան վիճակին մէջ կը մնան երկար ժամանակ. բայց երբ որ ուրիշ վաճառականներ ալ երեւան ելլեն, առջի վաճառականները պէտք է որ հոգեւորին, չէնէ անանկութիւնը իրենց համար է. վասն զի ամէն մէկը աժան ծախելու որով և ուրիշներուն գնողներն ալ իրեն յափշտակելու ետեւէ ըլլալով, իր առջի ընթացքէն չի խոտորել ուղղութեան համար օր յառաջ վաճառանոցը գոյգելով ընելը շահէն ետ կենսալէն անգին ճար չի կայ, որ գտնէ զբարձրագոյնը մէջ չի խաղցունէ, չէնէ ինքն ալ ուրիշներուն պէս պէտք է որ ոգեւորի կամ անոնց ստացած նախանշաւորութիւնը ինքն ալ ստանայ և օրէ օր ուրիշներուն պէս գիւրաւախութեան կերպեր մտածուող որ գտնէ ուրիշներուն կշիռէն վար չլինայ, կամ ինչ գործի մէջ որ է նէ անանկ բաներու հնարքներու հետամուտ ըլլայ որ կենցաղավարութիւնը գիւրացնէ և անոր միջոցները ձեռք բերէ որ են պատիւ, ինչք և այլն: Վերջապէս բարձրագոյնութիւնը եղած տեղը ամէն արհեստի և գիտութեան հետաւորներն ալ շատնալով ամէն մարդ պէտք է որ միտքը քիչ մը ելլելէ կ'հոգեւորութեան կամ ուրիշներուն նայել սկսի, զինքը ուրիշներուն հետ բազմատէ, աղէկը ընտրէ: Ինչ գործի տէր կ'ըլլայ նէ թող ըլլայ, թէ արհեստաւոր, թէ վաճառական, թէ երկրագործ և թէ գիտնական, երբ որ մի և նոյն գործի տէր մարդիկ շատնան կամ շատնան ալ սկրսին նոյն ճամբէն քայլել, առջինը իր կենցաղավարութեանը մասին կ'ըսկրսի միտմտալ և միանեալ արգիլելու կամ առաւել զարգանալու կերպեր կը մտածուող որ նոյն ինքն է նախանշ ըսածնիս, բայց թէ որ ինքը բարի է և բարութիւնը ու աղբը կը սկրսի ինքզինքը քիչ մը չափաւորելով կը թողու որ բարիներ շատնան. իսկ թէ որ չար նոր զարգացողութիւններով և չարութիւններով նոյն գործին մէջ ուրիշներուն պատիւը և յարգը կտորել և վար զարնել կը ջանայ որ իրենը ելլեցունէ:

Բանի որ երկրիս երեսը բազմամարդութիւն չի կար, կենցաղավարութիւնը շատ գիւրաւութեան մէջ էր, այսչափ յոգնութիւն ալ պէտք չէր. և արհեստներն ու գիտութիւններն ալ քունի մէջ էին. իրարու հաւասարելու կամ իրարմէ գերազանցելու ալ փայլ չի կար. բայց քանի որ երկրիս կամ գաւառներ սկրսան բազմամարդանալ անոր համար ան տեղերը սկրսան կերպարանափոխ ըլլալ, և մարդիկ ալ սկրսան գերազանց բնութիւն մը հագնիլ և իրարու հաւասարելու կամ իրարմէ գերազանցելու, կամ գտնէ չափերէն վար չլինալու հա-

կարող ըլլալ ընթերցողիս հարցունելու նախ, թէ վաճառական մը այս քան ընդարձակ ու աղիւս ուսմանը սորվելէն ետեւ, ինչպէս կրնայ ազգատեսաց ուսումնասիրաց ու շահախնդիր ըլլալ. Բնաբան կրնայ ազգային գաղութիւնը առնել, չի մշակել, երբոր նոյն իսկ ազգային ու օտար ազգաց գաղութիւնը իրեն արհեստական ուսմանը հարկաւոր մէկ մասը սեպուած է: Երբոր շատ աններելի անտեղութիւն է կարծելը թէ օրինաւոր վաճառականութիւնը (և անշուշտ ես ալ վաճառականութեան կամ որ և ինչ ուրիշ արհեստի մը վրայ խօսած ժամանակս՝ անոր օրինաւոր եղածը կը հասկնամ և ոչ թէ անոր մէկ նմանութիւնը կամ ստուերը) մարդուս սիրտն ու միտքը կը գրաւէ շահախնդրութեամբ, անոր զգացումներն ու խորհուրդները կը պաղեցընէ, երբոր փորձով գտնենք որ անկէ պահանջուած ուսմանքները երկաթնանգամ կը կակուղցնեն:

Վաճառականի մը պէտք եղած ուսմանը վրայ այդքան երկարօրէն խօսելուս մէկ պատճառն ալ այն է որ ընթերցողիս կարող ըլլամ հասկըցնելու որ օրինաւոր վաճառական առաջիմ խիստ քիչ կայ մեր մէջը: Թեպէտ իրաւ է որ մեր երկրի մարդիկը արուեստից ու գիտութեանց տեղեակ չըլլալուն համար (և ոչ թէ բնական յարմարութիւն ունենալուն համար, ինչպէս որ ծուլ կերպով մը կը կարծուի) տեղի առնուողի զգալեալ են քան թէ երկրագործութեան ու արուեստից. բայց սովորաբար շատերուն ըրած վաճառականութիւնը՝ մօտ տեղէ մը վաճառք գնելու ու մօտագոյն տեղեր խրկել, հակով (տէնի) առնել ծրարով ծախել, ու ծրարով առնել կանգունով ծախել ուրիշ բան չէ. կամ շատ շատ ըրածնիս արեւելեան վաճառականութիւն մըն է, որ միայն վաճառք առնել ծախել ըսել է, ու Եւրոպայի վաճառականութեան միւս անհամար գործողութիւններէն զուրկ

է. վասն զի իր տեղէն վիճակին մէջ անկարող է այնպէս շահաբեր գործքերու ձեռք գտնելու. ուստի մեր երկրի բնիկ մարդոց շատին վաճառականութիւնն ալ օրինաւոր վաճառականութեան պոռթիւն է: Նոր համար պէտք չէ որ մենք մեզ կատարեալ վաճառականներ կարծելով ինքզինքնիս խաբենք և ուրիշներուն ալ առիթ տանք մեզ ծաղկելու, և ետքը երբոր կը տեսնանք, որ ըրած նեղ ու անկան վաճառականութիւնն ոչ մեղի առաւոր պտուղ մը կուտայ և ոչ ուրիշներուն մեծամեծ օգուտ մը կ'ընէ, չեմքնք այն ժամանակն ալ վաճառականութեան ճոխ ու աղիւսական արհեստը վար զարնենք ու մեր ազգին բնաւորութեանը անյարմար դառնենք: Ազգ մը իր բնաւորութեամբ չէ որ վաճառական կամ կրնայ ըլլալ կամ չի կրնար, այլ իր վրայ աղբած պարագայներն են, (գործընթաց, հմտութիւն, ծովագիտական բնականութիւն, յարմար ճամբայներ, նաւահանգիստներ և այլն)

որ զինքը այս կամ այն ճարտարութեան ձեռնամուկ կ'ընեն: Սեկը պէտք չէ որ ի բնէ վաճառական ծնի, ինչպէս որ բանաստեղծ, ճարտասան, պատկերահան ըլլալու համար պէտք է: Զուովմայեցիք՝ իրենց յիշատակը ետքի գաղթը մարդոց ահարկու ու փառաւոր ընելու համար գրած պատմութիւններուն մէջ շատ ատեն սուտը իրաւին խոտնելով իրենց պատերազմով յաղթած մարդմարդները իրեն շահէն առել բազմութիւն ու հզօր ցուցած են. որով անոնց վրայ ստացած յաղթութիւնն իրենց քաջութեամբ և ուժին աւելի մեծ աղաքացի մը ըլլայ. ասանկ ալ հիմայ մենք պէտք չէ որ ստարապարտ փառքի մը կամ որ և ինչ ծածուկ կամ յայտնի նպատակի մը համար ինքզինքնիս և ուրիշները հաւատացունել ուղեք թէ օրինաւոր վաճառականութիւնը մեր մէջը ծաղկած է, բայց մենք ի բնէ յարմար չըլլալուս ուրիշ օրինաւոր վաճառական ազգաց պէս միանա-

մար արտաքին կարգի աշխույժ մը, փոխ մը և ան-
խոնջ ջանք մը ցրցընել։ Ասանկ է ամեն բանի հա-
մար. երկրագործը կը մըմըմայ կամ կ'աշխատի հո-
ղը պարարտընելու կերպ մը հնարել, որ ուրիշնե-
րուն կրկնապատկը բարեբեր ու բեղմնաւոր ընէ իր
երկիրը, կամ խումբ մը մշակներուն կամ բանուոր-
ներուն օրերով չի կրցած վարած երկիրը մեքենա-
յով մը քիչ օրուան մէջ վարել տալ, կամ ժամա-
նակէն դուրս պտուղներ և բերքեր հասցունել
և այլն։ Արհեստաւորը կը մըմըմայ թէ ինչ հնա-
րէ որ հաղարաւոր մարդկանց ուժովը ըլլաւորու-
կամ անով ալ չըլլաւորու գործ մը երկաթին, ջու-
րին և հողին ընել տայ, և շինածն ալ անոնցինն
գերազանց և մինչեւ անգամ մարդկային հնարագի-
տութենէն չի յուսացուելու բան մը ըլլայ։ Այն
ուրիշ մը կ'աշխատի թէ ինչ կերպով օրերու կու-
րօտ ճամբայ մը քիչ օրուան մէջ կտրէ, հեռաւոր
երկրները դրայի տան գարձուէն, կամ արծիւին
թռիչքով և զօրաւոր քամիներուն անսահման արա-
գութեամբը չի հասնելու լուր մը վայրկեանիս կէ-
տի մը մէջ տեղէ մը ուրիշ տեղ մը հասցունել։
Վաճառականը կը մըմըմայ ինչ տեղէ ինչ ճամբով
ինչ նոր վաճառք բերէ որ ուրիշներէն աւելի վառ-
արկի, կամ ինչ կերպով վաճառք ատան ձեռք ձգէ
կամ որ երկիր ինչ վաճառք խրկէ և այլն։ Այն ու-
րիշն ալ կը մըմըմայ որ այս բաներուն այս ինչ հըմ-
տութիւնները պէտք է, կը փախչի ուրիշ մը կը
նայի օր անոր ալ ան չէ նէ, ուրիշ հմտութիւն
պէտք է. վերջապէս իրեն յարմար գործ մը չգտա-
նալով ժամանակին ան հմտութիւնները ձեռք բե-
րած չըլլալուն վրայ կը զըզնայ և կը խեղամոր որ ինչ
և իցէ աստիճանէ կամ գործէ եզրղ անծի մըն ալ
պէտք է ըստ բաւականին գեղեցիկ ըլլալ գիտու-
թեան և ուսման ճամբուն մէջ. և զայն վերջու-
րաւ ձեռք չէ նէ, գոնէ զայս պարզ է առնել ըստա-
ները ստիպած ըլլալ, որ պիտո անարգ և ցածուն
սեպուած արհեստ մըն ալ իրեն համար երեւելի
արհեստ մը եղած ըլլայ և այլն և այլն։ Ահա երկրի
մըն ալ օր աւուր ծաղկելուն պատճառը ասանք ը-
լլալ ամէն խելահաս կրնայ վկայել. վասն զի ամէն
մարդ իր կենցաղավարութեան իր գործին յառա-
ջանալուն ետեւէն ըլլան իբէն, անոնց ամէնը մէկ
տեղ գալով երկրի մը պայծառութիւնը ծաղկումը
երեւան կ'ընէ։

Այնչեւ հիմա այս իրարանցումներս եղած են
Լեռնայի ամէն կողմերը և լուսաւորուած ամէն
երկրները, տակաւին կ'ըլլան և ալ պիտի ըլլան.
հիմա ալ կը տեսնանք որ գրեթէ տասը տարիներ
ի վեր կամ Վեհափառ Թագաւորնուն իր հայրե-
նական բարձր Վահր Ժառանգելէն ի վեր մեր եր-
կիրներուն մէջ ալ սկսաւ երեւնալ, որուն փորձը
ուսմանց և գիտութեանց տարածմանը վրայ կը
նայի փորձել. Թողունք ուրիշ բաները։ Ասանք որ
կը տեսնենք առանց երկար խորհրդածութիւններու
երթաւոր մէկէն վերահասու կ'ըլլանք որ նախանձ
մըն է տիրել ամէն մարդու սրտին վրայ, և պէտք
է որ տիրէ, և կը զարմանանք անոր աղօթելու թեանը
վրայ։ Պարթեւի ալ իրեն վսեմ հանձարովը վրձ-
նաբար կը կնքէ թէ առանց նախանձութեան նա-
խանձաւորութեան աղէկ բան մըն ալ չկրնար ը-
լլալ։ Աւտոի մինչեւ որ ի լաւ իրարու նախանձա-
ւոր չըլլանք և Պարթեւի ըսած նմանութեան և
ճարտարութեան նախանձը առ հասարակ մէջերնիս

1 Տես Հայաստանի Լեռնայի շրջանի մասին Թիւ 13-172 բանախո-
սութեան մէջ։

չի սփռել, քայլ մըն ալ ազգերնիս յառաջացած չի
պիտի տեսնենք, որով և հայրենիքնուս նախնի շքե-
ղութիւններուն և փառքերուն մէկն ալ կրկին իր
մէջը տեսնելը չունինք։ Ասանկ ըսածնուս ալ
ինչ ըլլալը ուղիղ հասկընելու համար պէտք է
քիչ մը եկելիկ խօսիք ասոր վրայ ու ետքը գանք
մեր նպատակին, որ ամենք գիւրամիտ անձինք բա-
ռիս նշանակութիւնը միայն հասկընալով և նորեւ-
րակ հետեւութիւններով մեզի ալ ուրիշներուն
պէս չմեղադրեն։

Ասանկն սահմանը ուրիշն բարեացը վրայ
տրտով է, բայց մէջ մը կայ որ, ուրիշը այս ինչ
բարեաց մէջ տեսնալով կը ջանանք մենք ալ անոր
պէս ըլլալու կամ ուրիշներուն մեզի հասնելու նա-
խանձը տեսնելով կը ջանանք մենք ալ աւելի բար-
եաց տէր ըլլալու (ինչ գովելի մտութիւն, թէ որ
մտութիւն ըսելու արժանի է), ասոր կ'ըսուի բա-
ռի նախանձ կամ նախանձաւորութիւն, և մեր ը-
սած նախանձն ալ աս է, և ներկայ գրութեանս
գլխաւոր նպատակն ալ ասոր ազգեցութեանցը վը-
րայ խօսել է։ Իսկ միւսը ասանկ չէ, չենք ուզեր
որ մէկու մը բարի ըլլայ կամ այս ինչ մարդը բա-
րութեանց վիճակի, կամ ունեցած բարիքը ի գործ
ածէ (բարիք որ կ'ըսենք նէ ամէն բան մէջն է, ու-
սումն, գիտութիւն, արհեստ և այլն), այլ միշտ
կ'ուզենք զանկալ իւր բարեացը մէջ ընկնել և անոր
բարի ըլլալու կամ ընելու միջոցները արգիլել կամ
ճամբաները գոցել. ասոր ալ կ'ըսուի չար նախանձ,
չարակամութիւն կամ մախանք, որմէ կ'ուզենք
խաղաղ հեռանալ, և աղբիւր մէջ ալ քանի մը ճա-
նաւոր մարդոց քովը թէ որ դժբաղդաբար գտնուեր
է ալ նէ ջանալու ենք որ ան ալ արմատէն ջնջուի։

Իմաստասերին մէկը նախանձը այսպէս կը սահ-
մանէ թէ. «Ասանկն է չափաւոր կարճատես
կիրք մը որ միայն հասակով, ինչքով, գեղեցիկու-
թեամբ, ուժով, գիտութեամբ կամ արհեստով ի-
րեն հաւատարմոր ու մօտ գտնուածներուն կը նայի.
վասն զի ամէն մէկ կ'ուզէ ըլլալ։ Այս ընդհանուր
սահմանիս մէջն են մախանքն ալ նախանձն ալ, նա-
խանձաւորը օրէ օր քայլը խորացնելու վրայ է,
իսկ չարակամը կամ մախանքը օրէ օր նուազելու
վրայ։ Ասանկն ուրիշ միշտ հէմ իրեն օգուտ կը
նէ, հէմ ուրիշին, իսկ մախանքը թէպէտ և եր-
բեմն դիպուածով ուրիշին աղէկ կ'ընէ, գէշ ընեմ
ըսելն իբէն. բայց իրեն ոչ երբեք. ամէն ժամանակ
միշտ ծիւրելու և վատանալու վրայ է։

Իսկ մասնաւորեալ չարակամը ինքզինքը ամե-
նայն արհեստից և գիտութեանց մօլ կարծել տա-
լու համար (որն որ անհնար է) ուրիշները վար կը
զարնէ, որոնք որ այն արհեստներուն կամ գիտու-
թիւններուն վրայ չեն հմտութիւն ունին, և չուզեր
մէկը իր քաղած ճամբէն քալել, ինչպէս կ'ընէ ի-
մաստասերին մէկն ալ թէ. «Չարակամին առաջին
գործը չարտեսութիւնն է. թէպէտ և գործով բան
մը չի կրնար ընել։ Իսկ միշտ կ'աշխատի լեղումով
և գրով և միշտ կը խայտառակի. ճճիները և պի-
ծակները որ զօրութիւն չունին, բայց խայթոց ու-
նին. սակայն ինչ օգուտ որ խայթելէն ետեւ գը-
րեթէ ամէնն ալ կը ստակին, ուր ընդհակառակը
խայթումը քիչ մը ցաւ է և այնուհետեւ ան-
տարբեր է։ Ասանկ է չարակամն ալ կամ չար նախան-
ձաւոր, և քանի որ իր խայթումը արժանաւորու-
թիւնը ձգած ուրիշները խայթելու ետեւէ է
իր սովորական խայթոցներովը, ասանկ ալ գրեթէ
միշտ ազատ չէ իր ձեռքովը իրեն հասած վնասնե-
րէն։ Կոչուոս Հովնաթի Լեռնայի քերթուածին վը-

րայ, մանաւանդ Հովնաթի դէմ մախանքով անոր դէմ
Վահր Հովնաթի անունով գիրք մը գրեց. անոր գրու-
ածն ալ անունն ալ միատեղ արտաւերա մտքով.
բայց ընդհակառակը եղաւ. Հովնաթի և Հովնաթ-
կանք եւս առաւել փառք ու պատիւ վատարկեցան.
ամենուն առջին, բայց ինքը իրեններովը մէկ տեղ
խայտառակեցաւ, ծաղու ծանակ եղաւ. և թէ որ
քիչ մը գաղտնի պատիւ ալ ունէր նէ մասնաւորաց
առջին, յայտնապէս հրատարակաւ յափշտակուե-
ցաւ։ Այնպէս Վիրապիտի Լեռնայի վրայ մա-
խանքով Վահր Լեռնայի գրեց և Կոչուոսի դա-
րերով առաջ պատահածները որ միայն գրեցու-
մէջ կը կարգար նէ, այն ժամանակին իր վրայ փո-
ւոր կամ գաղափար տեսաւ։ Ասանկ ալ Վիրապիտ
Լեռնայի դէմ գրեց, և շատերն ալ շատերուն դէմ.
բայց ինչ օգուտ որ գրածնին իրենց անձին դէմ և
գիմարտին եղողին գովելու և անոր պատիւը եկե-
ցունելու համար գրուած ըլլալէն տարբերութիւն
չունէր ընդհանրութեան մասին. վասն զի աս ընե-
լով ամէնն ալ որոնց դէմ որ կը մախանք, անոնց պա-
տիւը եկեցուցին և իրենց անձը անըքսացուցին.
չէմ կրնար գտնել այսպիսի ոգույ տէր մէկ մը որ
ստանկներուն կարգը բացառութիւն զնեմ. վասն
զի գրութեան մըն ալ գովելի ըլլալը ժամանակա-
կիցներէն ընդունելութիւն գտնալն է։ Այնչեւ կը
նկեն թէ Կոչուոս, թէ Վիրապիտ, թէ Վիրապիտ թէ
... և թէ ուրիշ շատերը որ վար զարկած գի-
րենուն աղէկը չնկեն. վասն զի խելք խելքէ վեր
է կ'ըսեն, մանաւանդ որ փրկութեան մէկը կ'ըսէ
թէ, ամէն բան անկատարութեան կ'ընկալի, բան
մը գրելը շատ գոյաւոր է, բայց գրուած մը եկե-
ցունելը շատ դժուար է։ Վիրապիտ ինչ օգուտ որ մա-
խանքը ասանկ մարդոց մտքին աղէկի բեկմանները կը
գոցէ, և գէշի բեկմանները կը բանայ որ գէշ գա-
ղափարաց հովեր փչելով մէջը, չէ թէ միայն աղբը
հայտն քոյր անձը կուրութեան և բրտութեան
մէջ կը ձգէ, կը ցնդեցունէ, աղէկ ի տարբերութե-
ան գաղափար մըն ալ չի թողուր քովը որ գոնէ
լաւ գէշն զատէ, այսպէս աս հովը իր ներքը հա-
մակելէն ետեւ, գրիչին ծայրէն ալ գուրս կը տե-
ղայ և նոյն օգը շնչողներուն առաջուց բանած ու-
նեցողներն ալ նոյն հիւանդութեամբ կը հիւանդու-
նան, որուն բժշկութեանը գեղը անկողնապիտու-
թիւնն ու արգարտարութիւնն է։ Այս մախանք
ըսուած մտութիւնը միշտ ցած մարդոց քով կը գըտ-
նուի. իրենք նոյն բարիքը չունենալով կը մախան
ուրիշին վրայ կամ ունին ալ նէ միայն իրենք ունե-
ցած ըլլալու համար. չէ նէ ինչ պէտք է քաղել-
լով Վահր գրել էր որ իրեն հետեւութիւնը կարօտ չէ։

Չի կայ մարդ որ այս կիրքէս չունենայ, բայց
գովելին այն է որ խոհեմութիւնը անոր մօտ ըլլայ
և երբեք չի հեռանայ որ գոնէ տակէն ունեցողին
վրայ չըլլայ. անձամբ բարի, ազգասէր, հայրենա-
սէր, ուսումնասէր և այլն եղողներուն քով բարի
կը փոխուի այս կիրքը, որ այն ինքն է բարի նախան-
ձը կամ նախանձաւորութիւնը. իսկ վատեւուն
քով, որ ի բնէ գէշ են կամ անոր մէջը հինգած են
գէշ կը մնայ։ Այնպէս մեր գրութեան նպատա-
կը այս չըլլալով խօսեցանք ալ նէ չենք յուսար որ
յուսացանուս չափ մօտի չըլլուի. վասն զի բանի
մը ընդգրկմանը մինչեւ որ աղէկ միտք չունենե՞ք նոյն
բանը աղէկ չի կրնալ հաստատելուս վրայ տարա-
կայ չունենալով մեր ընթերցողները վատահ ենք որ
մեզի ալ ուրիշներուն շնորհած ներողամտութիւն
ներենք բաժին կը հանեն։

Այսպէս և Կոչուոսի Լեռնայի վրայ։

* * *

գամայն մեծաւոր, վեհանձն, ազգա-
սէր և այլն ալ եղած չենք։
Ասանկ մենք մեղանշած չենք ը-
լլալ երբ որ ազգերնիս դիւրակեցիկ ը-
նելու համար ճարտար ու վաճառա-
կան ըլլալու յորդորենք. միայն թէ բա-
ւական է որ գիտութեան ալ խրատով,
գիրքով ու մանաւանդ անձնական ծ-
րինակներով յորդորեն ազգայինները
որ գանձած հարստութիւններուն վրա
յօք չահախնդիր, կծծի, զեղի, ու
անիրաւ չըլլան. կամ որ նոյնն է, հա-
րձառութիւնն ինչ բանի համար սահ-
մաններ են նէ ստիպելներն, որ ա-
նոնք ալ ուղիղ կերպովը գործածեն,
Այն ժամանակը կը նային, որ ճար-
տարութիւնն ու վաճառականութիւ-
նը մեր ազգին համար ալ ոչ ամուլ
կ'ըլլայ ոչ տակաւածին. այլ ինչպէս որ
ուրիշ ազգաց համար աղետական ծը-
նունդներով բաղմանին եղեր է, ու
անոնց քաղաքականութիւնն ու բանա-
կանութիւնը զարգացուցեր է, նոյն-
ապա ալ մեր ազգին համար մայր ամե-

նայն բարգաւաճմանց կ'ըլլայ. վասն
զի, վաճառականութիւնը հողեղէն
մարդու մը պէս նախապաշարուած,
խարութիւն, կիրք, կամք, չունի,
մարդահաճութիւն, վրէժխնդրու-
թիւն ընել չկայ, հայոց ալ կը յար-
մարի, հոռոմին ալ, հրեային ալ,
հեթանոսին ալ, հրաւիրուցիին ալ. ոչ
պաղէն կը վախնայ ոչ տարէն. միայն
թէ բաւական է որ իր հետ տեսնու-
ել ուղղով իր լեզուէն հասկընայ, իր
քով ապրեցընել ուղղով անոր պէտք
եղած սնունդը ունենայ ու տայ։

Այս փորձերով համոզուեալ եմ, որ
ազգ մը հանգիստ ընելու համար աշ-
խատելու է որ մէջերնին ճարտարու-
թիւնը ծաղկի, ժողովրդը ծուլու-
թեն փախչի որ դիւրակեցիկ ըլլայ,
միտքը լուսաւորելու է որ աշխատու-
թիւնը անպտուղ չըլլայ, բարքը ուղ-
ղելու է որ աշխատութեամբ վատը
կանխի գէշ ճամբով կամ գուր տեղը
չի վատեն։ Այնչեւ կողմէն որչափ որ հա-
րձառութեան ու գիւրակեցութեան

դէմ կեղծաւորութիւններ ու նախա-
պաշարումներ կայ, բոլորին հետ ալ
մարմնեցելու հերքելու ջնջելու է։ Իսկ
մէկալ կողմէն ալ ջանալու է ամենայն
փութով որ ընչասիրութիւնը իր սահ-
մանէն չընէ, իր նպատակէն չի խոտո-
րի, մարդուս սիրտն ու միտքը այն աս-
տիճան չի գըտէ որ հարստութիւնը
միմիայն հեշտութեան գործը մը հա-
մարեն ու հարուստ եղողը միմիայն
աս աշխարհի մէջ վատարկելու, ու-
տելու, խմելու ու հեշտանալու հա-
մար ծնած կարծէ։ Յիշեցունելու ենք
միշտ որ թէ հարստութիւնը իրենց
սիրտնական վախճանէն հեռանան,
պառաճ ապրուստ մը ու վայելք մը
տալէն, բարեգործութեան գործը
մը ըլլալէն կը հեռանան, ամէն գէ-
շութեանց աղբիւր կրնան ըլլալ, մար-
դուս բաւականասիրութիւնը կրնան
կորսնցընել ու հագեւորեն պաղեցը-
նելով մարմնապաշտ ընել։ «Այլ
չահալաճառ մեծ աստուած պաշտու-
թիւնն է բաւականութեամբ հա-
նալ»։

որ երբ. զի ոչ բերքը ինչ յաշխարհ
ու ոչ տանել ինչ կարասցուք. այլ ու-
նիմք կերակուր և հանգեր. և այ-
նու շատացուք։ Իսկ որ կամենն մե-
ծանալ անկանին ի փորձութիւն և
յորդայթ, և ի բաղում ցանկու-
թիւնն անմիտ և միասակար. որք
ընկողմէն զմարդիկ ի սատակումն և
ի կորուստ, զի արմատ ամենայն չար-
եաց տրձաթափութիւնն է. ու
որում ամանց ցանկացեալ վրիպցան
ի հաւատոյն, և զանձինս արկին
ընդ բարում ցաւօք. (ա. Գլ. Գլ.
դ-6)։

Այսպէս և Կոչուոսի Լեռնայի վրայ։
Ն. Մ. ԶՕՐԱՅԵԱՆ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻԿԵՏԻՍԵԱՆ